

VALEUUDISED: VALED DIGITAALAJASTUL

POSITIVE DIGITAL
PARENTING

Co-funded by
the European Union

Mis on valeuudised?

Tänapäeval, tänu sotsiaalmeedia tõusule, võib igaüks saada „uudiste avaldajaks“. Üksainus tweet, blogipostitus või TikTok-video võib jõuda miljonite inimesteni vaid mõne tunniga. Kuigi see annab inimestele rohkem vabadust oma arvamusi ja kogemusi jagada, muudab see ka valeuudiste leviku palju lihtsamaks. Erinevalt traditsioonilisest ajakirjandusest ei ole veebipõhised platvormid sageli toimetajaid ega faktikontrollijaid, mis tähendab, et valeinfo võib levida sama kiiresti kui tõde või isegi kiiremini.

Valeuudised ei ole lihtsalt kahjutud naljad või naljakad meemid. Neil võib olla tõsised tagajärjed reaalses maailmas. Eksitavad lood ja manipuleeritud pildid võivad mõjutada valimisi, tekitada sügavaid sotsiaalseid lõhesid, kahjustada mainet ja isegi ohustada rahvatervist. Võimas näide oli COVID-19-pandeemia ajal, kui valeravimid ja vandenõuteooriad levisid internetis viiruslikult. Miljonid inimesed nägid ja jagasid seda valeinformatsiooni, mis põhjustas segadust, hirmu ja mõnel juhul ohtlikke tervisega seotud valikuid.

See näitab meile, et valeuudised ei ole lihtsalt digitaalne häiriv tegur – need on tänapäevane väljakutse, mis mõjutab ühiskonna mõtlemist, tegutsemist ja otsuste tegemist.

MIKS INIMESED LOOVAD VALEUUD ISEID?

Poliitiline võim ja mõjuvõim

Paljud valeuudised on loodud valimiste või poliitiliste arutelude mõjutamiseks. Valed väited kandidaatide, erakondade või valitsuse otsuste kohta võivad kujundada avalikku arvamust ja isegi muuta hääletuse tulemust. Valeuudiseid kasutatakse mõnikord propagandavahendina – levitades eelarvamuslikku või eksitavat teavet, et mõjutada inimeste mõtlemist.

Kasum ja klikkimagnet

Valeuudiste veebisaidid kasutavad sageli šokeerivaid või emotsionaalseid pealkirju, et tähelepanu äratada. Iga klõps toob reklaamiraha. Mida šokeerivam on lugu („Šokolaad ravib kõik haigused!” või „New Yorgis nähti tulnukaid”), seda rohkem inimesi klõpsab ja jagab seda, tuues loojatele lihtsat kasumit, isegi kui sisu on täiesti vale.

Meelelahutus või satiir

Kõik valeuudised ei ole loodud kahju tekitamiseks. Satiirilised veebisaidid või paroodia-kontod avaldavad huumori eesmärgil liialdatud või absurdsed lood. Probleem on aga selles, et paljud inimesed ei mõista, et tegemist on satiiriga, ning usuvad ja jagavad neid lugusid, nagu oleksid need tõelised uudised.

KUIDAS TUNNISTA VALEUUDISEID?

- Kontrollige allikat – kas see pärineb tuntud ja usaldusväärsest allikast?
- Vaadake autori tausta – kas autor on usaldusväärne?
- Kontrollige kuupäeva – vanad lood ilmuvad sageli uuesti, justkui oleksid need uued.
- Kontrollige teavet – kas sama lugu on avaldatud mitmes usaldusväärses veebisaidis?
- Pöörake tähelepanu emotsionaalsele keelekasutusele – kui lugu kõlab liiga šokeerivalt, võib see olla vale.
- Kontrollige pilte ja videoid – abiks võivad olla näiteks pildiotsingu tööriistad.

„LEIA VÕLTSING!” MINIMÄNG

Allpool on neli pealkirja. Kolm neist on võltsitud, üks on tõene. Kas suudad leida tõe?

1. Teadlased kinnitavad, et šokolaad ravib kõiki vähivorme.
2. Valitsus käivitab uue programmi, et võidelda kliimamuutustega tehisintellekti abil.
3. New Yorgi supermarketis nähti tulnukaid sisseoste tegemas.
4. 20 tassi kohvi joomine päevas pikendab eluiga.

👉 Vastus: Pealkiri 2 on õige!

Rahastatud Euroopa Liidu poolt. Esitatud seisukohad ja arvamused on siiski ainult autori(te) omad ega pruugi kajastada Euroopa Liidu või riikliku asutuse seisukohti. Euroopa Liit ega riiklik asutus ei vastuta nende eest.